

CÂMPUL TOPONIMIC AL HIDRONIMULUI *BAHLUI*

DANIELA BUTNARU*

Râul Bahlui izvorăște din zona Dealului Mare (în sud-vestul județului Botoșani) și, după un traseu de 119 km, se varsă în râul Jijia, pe teritoriul comunei Țuțora, județul Iași, bazinul său hidrografic întinzându-se pe o suprafață de 2023 km² (Minea 2012: 9). Deși nu este un râu de o dimensiune foarte mare, importanța sociogeografică pe care a căpătat-o în timp a făcut ca în jurul numelui său să se constituie un important câmp toponimic¹, rezultat firesc al existenței unor opoziții de tip structural, care au fost numite de Dragoș Moldovanu *polarizare și diferențiere*² (*ibidem*).

Pentru prezentarea diacronică a unui câmp toponimic este necesară, în primul rând, identificarea toponimului primar, care reprezintă centrul polarizator de la care s-au format celelalte toponime. În cazul de față, este clar faptul că toponimul primar a indicat cursul de apă. Etimologia hidronimului *Bahlui* a fost discutată pentru prima dată de Weigand, care considera că sensul acestuia ar fi „Valea Fericitorilor”, fiind derivat de la tăt. *bahil* „fericit” (Weigand 1921: 98). Plecând de la faptul că, în cursul său superior, acest râu traversează o regiune cultivată cu vii și grădini încă din vremea cumanilor, Titus Hotnog socotește că hidronimul s-a format de la cumantul *bagh* „grădină, vie” derivat cu suf. *-lu*, încât „*baghlu* de la originea Bahluiului a putut să

* Institutul de Filologie Română „Alexandru Philippide” al Academiei Române, Iași, str. Th. Codrescu, nr. 2, România.

¹ Definit ca „un ansamblu denominativ dezvoltat în jurul unui toponim de bază, cu rol de centru polarizator în seria toponimelor polarizate” (Moldovanu 2010: 229)

² Fenomenele de *polarizare și diferențiere* au fost explicate și exemplificate de Dragoș Moldovanu în studiile *Principii ale lexicografiei toponimice*, în „Anuar de lingvistică și istorie literară”, t. XXIII, 1972, p. 73–100, *Sincronia și diacronia câmpurilor toponimice*, în vol. *Lucrările celui de-al doilea Simpozion internațional de lingvistică (noiembrie 2008)*, București, Editura Universității din București, 2009, p. 139–147 sau în volumul *Teoria câmpurilor toponimice (cu aplicație la câmpul hidronimului MOLDOVA)*, Iași, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, 2010; aceste concepte au fost folosite și exemplificate, de asemenea, în lucrări precum cele semnate de Puiu Filipescu (*Oronime din valea superioară a Zeletinului*, „Anuar de lingvistică și istorie literară”, t. XXXI, 1986–1987. A. Lingvistică, p. 313–327), Mircea Ciubotaru (*Oronimia și hidronimia din bazinul superior al Bârladului*, Iași, Casa Editorială Demiurg, 2001), Vlad Cojocaru (*Toponimia văii mijlocii a Trotușului. Dinamica structurilor toponimice*, Iași, Casa Editorială „Demiurg”, 2005), Daniela Butnaru (*Toponimia bazinului hidrografic al Neamțului*, Iași, Editura Alfa, 2011) ș.a.

însemneze cu vii, cu grădini”³, nume care s-a extins apoi întregului curs (Hotnog 1932–1933: 8). Pentru o etimologie veche turcică pledează și C. Cihodaru, în una dintre lucrările sale despre orașul Iași: „Nu există nicio dificultate pentru a deriva acest nume de la termenul de origine turcă (cuman sau peceneg) *bâ* la care se adaugă sufixul *lu*. Obținem un *Bahlug* și de aici un *Bahlui* cu înțelesul de «podgorie». Numele râului vine deci de la o localitate sau o regiune cu numele de Podgoria, care putea să fie la Iași sau Hârlău” (Cihodaru 1971: 33). Ambii autori acceptă tacit explicația evoluției accidentale a lui *-lu* la *-lui* propusă de Philippide. Radicalul v.tc. *bay* „livadă; vie” este atestat și de DTS (p. 77), iar faptul că regiunea străbătută de Bahlui a fost bogată în acest tip de culturi⁴ ar susține această ipoteză etimologică.

G. Ivănescu (2000: 444) aprecia că „Numirile de ape în *-ui* «vale», «râu» sânt cumane: *Bahlui*, *Covurlui*, *Călmățui*, *Desnățui* etc.”. Pe o direcție similară, într-un amplu studiu despre unele hidronime de origine veche turcică, Dragoș Moldovanu face o analiză a propunerilor etimologice făcute până acum și oferă câteva soluții, ca de exemplu pentru terminația *-lui* (< *-luy*), despre care afirmă că este un sufix adjectival peceneg⁵ specializat în formarea hidronimelor (Moldovanu 2007–2008: 11–12, 20–21, 27). În același studiu (*ibidem*: 13–14), cercetătorul ieșean demontează ipoteza originii antroponimice a Bahluiului avansată de Emil Suciu, care, într-un articol despre sufixul onomastic *-ui*, consideră că toponimul despre care discutăm aici ar proveni de la un antroponim *Bah(u)* (Suciu 1990: 70).

Dacă unii cercetători au considerat că *Bahluiul* este un toponim de origine veche turcică, în opinia altora, acest hidronim este de origine românească, fiind format de la un apelativ de origine turcică sau slavă. Astfel, A. Philippide (1928: 375–376) pleacă de la existența unui apelativ *balhui* (prin care „numește poporul pământul înmuiat peste măsură cu apa ce vine de pe scursura unei văi mari sau mici”) și consideră că este vorba de un neatestat **baluhlú* „mocirlos”, derivat de la turcul arab *baluha* „égout, conduit souterrain, cloaque” cu sufixul *-lu*. Referindu-se la originea terminației *-lui*(*ú*) întâlnită la mai multe toponime printre care și *Bahlui*, în capitolul dedicat sufixelor din *Istoria limbii române*, Philippide (2011: 569) afirmă că sursa acestuia este, probabil, în

³ Cf. și Radloff 1963: 1446, unde *bagh* ar avea sensurile de *садъ*, *виноградникъ* = der Darten, der Weingarten („grădină, vie”). Dar *садъ* poate avea și sensul de „livadă” (cf. și hidronimul *Sadova*).

⁴ Într-un studiu despre podgoriile din zona localităților Cotnari și Hârlău, C. Cihodaru este de părere că istoria viticulturii în această regiune nu începe doar după stabilirea coloniilor de maghiari și sași, ci este mult mai veche, dovadă fiind, de exemplu, termenii moșteniți din latină (*viță*, *poamă*, *vie*, *bute*, *falce*). „Deși informația documentară directă, anterioară secolului al XV-lea, lipsește, începuturile acestei ramuri de ocupație trebuie să fie căutate în trecutul foarte îndepărtat. Lăsând la o parte tradiția păstrată la scriitorii din Antichitate cu privire la acțiunile puțin încurajatoare întreprinse de regele dac Burebista împotriva viticultorilor vremii și țării sale, vechimea i se poate aprecia studiind terminologia folosită de limba noastră în legătură cu ea” (Cihodaru 1964: 4). În plus, solul bogat într-o anumită specie de calcar, expunerea la soare a terenurilor și protejarea lor naturală împotriva vânturilor iernii ar fi favorizat cultura viței-de-vie din cele mai vechi timpuri (*ibidem*: 3).

⁵ Descoperirea unor morminte care au aparținut pecenegilor în localitățile Grozești (județul Iași) și Todireni (județul Botoșani), aflate în bazinul râului Jijia (în care se varsă Bahluiul), pledează pentru posibilitatea prezenței acestor turanici și în bazinul râului Bahlui (cf. Spinei 1985: 122).

suf. tc. *-li, -ly, -lîi, -lu*, acomodată morfologic sub influența sufixului românesc *-ui* (cf. și Philippide 1928: 372).

Alexandru Ciorănescu consideră că la originea hidronimului stă apelativul *bahnă* (provenit din ucr. *bahno*, prin confuzia grupurilor consonantice *hn/hl*), derivat cu sufixul *-ui*⁶ (Ciorănescu 2002: 69). În *Dicționarul limbii române* (DA), în dreptul substantivului *balhui* („sinonim cu mocirlă și cu nămol”), se menționează că acesta pare să aibă aceeași rădăcină, *balh-*, cu toponimul *Bahlui* (rezultat printr-un proces de metateză), dar și cu alte cuvinte, precum *bălhac, bălhoacă, bulhac, băhni*.

Prima atestare a hidronimului *Bahlui* datează de la 1401, într-un document (parțial falsificat) prin care domnitorul Alexandru cel Bun îi dăruiește boierului Plotun satul Plotunești de la Strungă și unde sunt precizate hotarele așezării: „Iar hotarul acestui sat să fie de la cireș, de-a curmezișul, drept peste câmp, la Bahlui, apoi pe Bahlui în jos, până la vaea care este mai jos de tei, de la această vale drept la Valea Sârbească, pe această vale până în pădure, prin pădure, până la hotarul lui Raduleț, de acolo pe deal, la marginea pădurii, până la însăși Strunga dinspre Giurgiu, apoi la cireș” (DRH A I: 19). Satele la care se referă acest document erau pe principalul afluent al râului, *Bahluiețul*. De aceea deducem că inițial numele s-a dat probabil pentru a desemna cursul de apă care traversa zona Târgul Frumos–Iași⁷, iar cele două brațe ale râului (reprezentând cursul superior și afluentul principal) erau numite tot *Bahlui*. De altfel, tot din secolul al XV-lea datează un document în care râul și afluentul său devin termenii unei clase toponimice și sunt numite prin sinteză *Bahluirile*⁸. În aceea perioadă, spre a-l deosebi de afluentul său principal, numit până atunci identic – *Bahluiul* – (ulterior *Bahluiețul*), pentru desemnarea cursului principal s-a folosit uneori determinantul *Mare*: *Bahluiul Mare* (DRH A II: 223, a. 1468), *Matca Bahluiului Mare* (DRH A II: 223, a. 1468, după slv.). Utilizarea acestuia devine redundantă mai târziu (*Matca Bahluiului cel Mare*, la 1714, CAT. MOLD. V: 349), când afluentul era deja cunoscut cu denumirea *Bahluiețul*.

În primele documente de care dispunem, hidronimul este atestat fără entopic, dar începând cu secolul al XVI-lea va apărea în sintagme cu determinantul la genitiv: *Apa Bahluiului* (DRH A VI: 387, a. 1558, într-o traducere din 1717–1718⁹, *ibidem* XXV: 65, a. 1639), *Pârâul Bahluiului* (DIR A XVI–II: 234, a. 1570, traducere din 1759), *Matca Bahluiului* (D.I. III: 384, a. 1713) sau *Valea Bahluiului* (ATLAS MOLD., a. 1895) ori cu determinantul la nominativ: *Pârâul Bahlui* (DRH A XVIII: 172, a. 1623, după slv. și în ATLAS MOLD., a. 1895), *Apa Bahlui* (CAT. MOLD. III: 216, a. 1663) sau *Valea Bahlui* (ATLAS MOLD., a. 1895), *Râul Bahlui* (DRH A XXI: 360, a. 1633, după slv. și la Bogdan 1913: 50, a. 1913), *Răulețul Bahlui* (*ibidem*: 68, a. 1913). În documente și hărți

⁶ Din **bahnu* ar fi rezultat mai întâi **bahlui*, apoi, prin metateză, *balhui*. Sufixul *-ui* este moștenit din latină (cf. Pascu 1916: 133–136).

⁷ Așadar, numele l-ar fi primit în funcție de caracteristici din partea inferioară a râului, iar nu după zona străbătută de cursul superior, cum consideră Hotnog (1932–1933: 8).

⁸ La 1434, Ștefan cel Mare îi dăruiește boierului Crâstea Vornuntai „un sat, ocina lui, unde este Romaneasa, între Bahluiuri” (DRH A I: 186, după slv.).

⁹ De cele mai multe ori vom exemplifica cu cele mai vechi atestări pe care le deținem pentru toponimele discutate.

redactate în limbi străine, acest hidronim este transliterat cu diferite forme: *Bachluj* (a. 1461)¹⁰, *Bachlouis* (a. 1828), *Bachlui* (a. 1555), *Bachlur* (a. 1782), *Bachluy* (a. 1788), *Baclui* (a. 1806), *Badalaou* (a. 1636), *Baglaj* (a. 1822), *Bahlouy* (a. 1835), *Bahluy* (a. 1686), *Bakloiu* (a. 1849), *Baklouis* (a. 1828), *Baklui* (a. 1796), *Balhuj* (a. 1649), *Mpahlouï* (a. 1821)¹¹, *Ruu Bachlui* (a. 1775)¹². Sau este redat prin semicalcuri (forme înregistrate în TTRM I₄: 11): *Bachlia*, cu entopicul *R[âu]* (a. 1788); *Bachlui*, cu entopicele *F[leuve]* (cca 1776), *F[luvius]* (cca 1716), *Fl[uvius]* (a. 1737), *Fluss* (a. 1781), *R[ivière]* (a. 1772), *Ruu* (a. 1775); *Bachluy*, însoțit de *R[ivière]* (a. 1771), *Fl[uss]* (a. 1785), *Flusz* (a. 1788); *Baglui*, cu determinatul *R[ivière]* (a. 1781); *Bagluiu*, cu *R[eka]* (a. 1774); *Bahlui*, cu entopicele *F[leuve]* (a. 1696), *R[eka]* (a. 1769), *R[ivière]* (a. 1696); *Balhui R[ivus]* (a. 1771); *Baschlui Fl[uss]* (a. 1788), *Birladeny* (a. 1772, considerat sat); *Braschu Fl[uss]* (a. 1788); *Wahlui Fl[uss]* (a. 1788, prin confuzie cu râul Vaslui). Documente românești din secolul al XVIII-lea atestă o situație aparte, și anume articularea toponimului când acesta este precedat de prepoziții: „am purces cu măsura la vale spre Bahluiu” (D.I. VIII: 57), „capul locului despre Bahluiu” (*ibidem*: 88), „Ulița Mare spre Bahluiul” (*ibidem*: 126) ș.a.

Prin procese de diferențiere¹³ s-au constituit, plecând de la toponimul primar *Bahlui*, alte denumiri: numele celui mai important afluent al său s-a format prin derivare cu sufixul diminutival *-eț* (*Bahluietșul*), în opoziție privativă cu *Bahluiul*, zona de la vărsarea Bahluiului în râul Jijia se numește *Gura Bahluiului* (D.I. I: 71, la 1600, într-o copie după o traducere din a doua jumătate a secolului al XVIII-lea), un mic afluent stâng al râului Bahlui (pe cursul superior al acestuia) a fost numit de localnici *Bahluiul Mic* (Obreja 1979: 17), iar *Bahluiul cel Bătrân* este un meandru colmatat pe cursul superior al râului, în zona satelor Ulmi și Belcești, din județul Iași (CAT. MOLD. SUPL.: 265, a. 1665).

Cele mai multe denumiri din câmpul hidronimului Bahlui s-au format însă în urma unor procese de polarizare¹⁴. Prin situarea în imediata apropiere a râului Bahlui, mai multe obiecte geografice i-au preluat numele. Astfel, într-un document de la 1462 este întărită Mănăstirea Bistrița, printre alte lăcașuri, poieni, mori și sate, *Mănăstirea de la Bahlui*, rămasă neidentificată (DRH A II: 152, după slv.). La 1636, în hotarul satului Hoisești, comuna Dumești, județul Iași, era menționată *Poiana Bahluiului* (DRH A XXIII: 437, după slv.). Un fost iaz pe râul Bahlui, pe teritoriul orașului Iași, se numea, la 1666, *Heleşteul Bahluiului* (D.I. II: 116, după slv.).

¹⁰ Într-un rezumat german redactat la sfârșitul secolului al XVIII-lea sau la începutul secolului al XIX-lea (DRH A II: 140).

¹¹ Informații citate din TTRM I₃: 9.

¹² Această sintagmă este preluată din TTRM I₄: 11.

¹³ Procesele de diferențiere se produc în cadrul aceleiași categorii geografice. „Această structură include perechile râu–afluent, vârf principal–vârf secundar, părți de sat (sau sate «roiuri» – sate «matcă» etc.)” (Moldovanu 1972: 82).

¹⁴ „Polarizarea este procesul de creare a unor derivate toponimice de la un toponim-nucleu, corespunzând obiectului cel mai important dintr-o mapă geografică continuă (unitară)” (Moldovanu 2010: 18); toponimele dezvoltate de la un nucleu „au configurație identică, ele fiind sintagme (analitice sau sintetice) cu un determinant unic, și anume toponimul primar, și cu determinate multiple, reprezentând termeni care desemnează clasa de obiecte geografice” (*ibidem*).

Sunt atestate și câteva oronime formate cu determinantul *Bahlui*. Într-un act de la 1468, în hotarnica satului Frâncești apare toponimul *Piscul Bahluiului*, desemnând un interfluviu mai înalt, de formă ascuțită, de la confluența Bahluiului cu Bahluietul (DRH A II: 223, după slv.), iar într-o copie a unui document de la 1696, un deal aflat pe dreapta râului Bahlui, la vest de orașul Iași, era numit *Dealul Bahluiul* (D.I. III, 96). La sud de satul Belcești (comuna Belcești, județul Iași), pe dreapta râului Bahlui, există un alt *Dealul Bahluiul* (MDG, I, 193) sau, cu determinantul la genitiv, *Dealul Bahluiului* (Enache 2007: 30); platoul situat în prelungirea sudică a acestui deal este numit în MDG I: 193 (a. 1898) *Podișul Bahluiul*, iar prin reducerea acestei sintagme s-a obținut denumirea actuală a satului de aici, *Podișul*¹⁵ (TTRM I₂: 897). Tot după denomiția corespunzătoare acestui curs de apă a fost numit și șesul existent de-a lungul său – *Șesul Bahluiului* (D.I. II: 339, a. 1671) sau, cu determinantul la nominativ, *Șesul Bahlui* (MDG V: 14, a. 1902), *Șesul Bahlui* (ATLAS MOLD., a. 1895) –, precum și lunca de pe cursul superior al râului – *Lunca Văii Bahlui* (Ciubotaru 2006: 279) sau *Lunca Bahluiului* (Butnărașu 2006: 9). O stradă din orașul Iași, paralelă cu râul, se numește astăzi *Splaiul Bahluiului* (informație obținută din anchetă) sau, oficial, *Splai Bahlui* (informație preluată pe 12 iunie 2014 de pe http://www.ziaruldeiasi.ro/data/_editor/strazinoi.pdf).

De la acest hidronim s-au creat și unele oiconime, având toate un caracter oficial. Începând cu anul 1498, în unele documente scrise în limbile străine târgul Hârlăul apare numit (în calcuri sau semicalcure) după râul pe care este așezat: *Arx Baldoviensis* (a. 1537), *Chorlowski Miaszto* (a. 1539), *Civitas Bahloviae* (a. 1557), *Civitas Bahlovie* (a. 1557), *Oppidum Bahlovie* (a. 1512), *Oppidum Bahloviense* (a. 1510) *Oppidum Balhowiense* (a. 1535)¹⁶. Numele **Târgul Bahluiului* / **Târgul de pe Bahlui* folosit pentru a desemna Hârlăul este „secundar și livresc, un produs al cancelariei din epoca lui Ștefan cel Mare” (Moldovanu 2005: XLII).

Alte localități au preluat definitiv numele râului lângă care sunt amplasate. Preluarea nu s-a făcut *tale quale*, ci a rezultat din reducerea artificială a unor perifraze (cum este cazul satului *Lingurarii din Bahlui*, vezi *infra*). În alte cazuri, avem a face cu sintagme având entopicul *sat* subînțeles (suplinit de context în uz). Astfel, la izvoarele râului, la vest de satul Rădeni, comuna Frumușica, județul Botoșani, a existat un sat *Bahluiul* (menționat documentar între anii 1871 și 1925), care la 1892 se numea *Lingurarii din Bahlui* (cf. TTRM I₁: 26). Puțin mai în aval, la est de satul Pârcovaci (suburbie a orașului Hârlău), s-a aflat un alt sat *Bahlui* (atestat între 1832 și 1913, TTRM I₁: 26). În partea estică a comunei Cotnari există un sat care odinioară s-a numit Armeanul, Moara Prefectului sau Moara Armeanului, dar în 1964 oficialitățile i-au atribuit numele *Bahluiul*¹⁷, nume păstrat și astăzi. Lângă el, pentru o scurtă perioadă de timp, este atestat în documente oficiale satul *Moara de la Bahlui* (1871–1887, TTRM I₁: 737). Numele unui alt sat – *Bahluianii* –, aflat pe Bahlui, la nord de satul Cogeasca,

¹⁵ Până la 1964, numele acestui sat (aparținând din punct de vedere administrativ de comuna Bălțați, județul Iași) era *Făcuții*.

¹⁶ Informațiile sunt preluate din TTRM I₃: 65.

¹⁷ Cu acest nume este desemnat și în câteva acte din anii 1783–1796 (TTRM I₁: 26).

comuna Lețcani, județul Iași, s-a format de la patronimul *bahluiani*, prin care erau desemnați cei care locuiau lângă râul Bahlui (obținut prin derivare cu sufixul colectiv *-ani*). Semnalată pentru prima dată la 1609 (DIR A XVII–II: 218), această așezare va avea o existență scurtă, nemaifiind atestată documentar după anul 1639 (DRH A XXV: 236–237).

Spre deosebire de Siret, Suceava, Moldova, Neamț, Trotuș, Putna, Bârlad, Vaslui, Bahluiul este unul din puținele râuri importante ale Țării Moldovei care nu au generat în mod natural oiconime majore, deși în bazinul său au existat târguri de o vechime considerabilă (Iașii, Hârlăul, Târgul Frumos). Semnificația istorică a acestui fapt urmează a fi elucidată.

Tot în urma unui proces de polarizare a apărut horonimul *Ocolului Bahluiului*, desemnând o diviziune administrativ-teritorială minoră a Țării Moldovei, formată din sate care se aflau în bazinul superior al râului Bahlui (TTRM I₂: 1362).

Așa cum am arătat mai sus, primele atestări pentru hidronimul Bahlui arată că afluentul principal și râul erau desemnate cu aceeași denumire. Ulterior, s-a realizat o opoziție privativă pentru a-l diferenția de cel dintâi prin derivare cu sufixul diminutival *-eț*. Documentele surprind diverse forme ale numelui: fie simplu, *Bahluiețul* (DRH A III: 245, a. 1493), fie însoțit de diverse apelative, în sintagme cu determinant la genitiv – *Apa Bahluiețului* (CAT. MOLD. III: 67, a. 1656), *Matca Bahluiețului* (DRH A XXIV: 280, a. 1638), *Pârâul Bahluiețului* (D.I. VI: 127, a. 1758) sau *Valea Bahluiețului* (Macarovici, Turculeț 1956: 288) – ori cu determinantul la nominativ – *Pârâul Bahluieț* (DIR A XVII–IV: 24, a. 1616, după slv.), *Râul Bahluieț* (DRH A XXIV: 37, a. 1637, după slv.) sau, cu determinantul articulat, *Pârâul Bahluiețu* (ATLAS MOLD., a. 1895). Uneori hidronimul este format prin derivare cu un sufix diminutival izofuncțional, *Bahluiașul* (HARTA MIL., a. 1962) – dacă nu cumva avem a face cu o eroare grafică –, ori este desemnat printr-o sintagmă care conține un determinant redundant: *Bahluiețul Mic* (CAT. MOLD. IV: 479, a. 1700). În documente redactate în limbi străine este redat prin transliterări și semicalcuri: *Bahluiec* (a. 1686) (vezi TTRM I₃: 9); *Bachluiczul F[luvius]* (cca 1716), *Bagluez Fl[euve]* (a. 1788), *Bagluez Fl[euve]* (a. 1781), *Baluhez Riv[ière]* (a. 1696), *Bahlueț R[eka]* (a. 1772) (vezi TTRM I₄: 11).

Interesantă este și situația de omonimie de la izvoarele pârâului, desemnate cu aceeași denumire, *Bahluiețul*. Așa reiese dintr-un document de la 1629, care conține principalele repere ale hotarului Târgului Frumos dinspre satul Crivești: „[...] peste Bahluieț, până la Movila ce se cheamă tot Săpată, iar de la acea movilă, drept peste alt Bahluieț” (DRH A XX: 60), dar și din *Marele dicționar geografic*: „*Bahluețul*, pârâu ce curge prin [...] com. Strunga. Izvorăște la S de satul Movileni; curge de la NV către SE. Udă foarte puțin pământul acestei comune, după care apoi trece în jud. Iași, unde se unește cu un alt pârâiaș, tot cu numele de Bahluețul, ce izvorăște din pădurea Vațcani, jud. Suceava” (MDG I: 190)¹⁸. În ATLAS MOLD. sunt

¹⁸ O situație asemănătoare a fost identificată de Mircea Ciubotaru la obârșia râului Bârlad, unde trei pâraie sunt numite de localnici *Bârlad*. „Este evident că indistinția toponimică a celor trei pâraie de lungimi și debite aproape egale caracterizează o mentalitate populară, obișnuită în zona de obârșie a unui râu important, unde stabilirea cursului principal este o sarcină științifică, interesând pe

numite „P. Bahlueț” atât cursul superior al Bahluietului, cât și acela al afluentului său stâng, cunoscut astăzi sub denumirea de Pârâul Probota. Toponimele rezultate în urma unei diferențieri omonimice pot forma, prin sinteză, un plural toponimic. Astfel, un alt document din 1629 surprinde pluralul toponimic *Bahluietele*, prin care este desemnat ansamblul confluențelor pârâului Bahluiet (DRH, A, XX, 60). În câteva situații, pentru identificarea cursului superior al pârâului Bahluiet a fost folosit toponimul *Bahluietul Rece* (CAT. MOLD. V: 375, a. 1716, <http://www.ziare.com/ziare-iasi/stiri-actualitate/comuna-inundata-dintr-un-pix-2841860>, <http://www.bzi.ro/obicei-de-anul-nou-si-brand-de-comuna-cerbul-de-la-costesti-335308>).

Bahluietul a devenit, la rândul său, polarizant pentru alte denumiri, contribuind astfel la dezvoltarea câmpului toponimic pe care îl prezentăm aici. Șesul ce se întinde de-a lungul pârâului Bahluiet se numește *Șesul Bahluiet* (MDG V: 616, a. 1902) sau *Șesul Bahluietu* (ATLAS MOLD., a. 1895), iar lunca de pe malurile pârâului este *Lunca Bahluietului* (Apăvăloaiei 1960: 466). În apropiere de Târgul Frumos a existat, între anii 1871 și 1887 (TTRM I₁: 26), satul *Bahluietul*. În urma procesului de diferențiere a rezultat toponimul *Obârșia Bahluietului*, care desemnează zona dinspre obârșie a pârâului Bahluiet (DRH A XXV: 368, a. 1640).

Documentele care menționează denumiri din câmpul toponimic al Bahluiului surprind și variante ale acestora: *Bahluiasiul* (HARTA MIL.), cu redarea pronunției muntenești a lui *-ș* final; *Hăleșteul Bahluiului* (D.I. II: 116, a. 1666, după slv.), cu forma veche a entopicului; *Obârșia Bahluietului* (DRH A XXV: 368, a. 1640), cu „despicarea” lui *-i-* accentuat în entopic; *Șăsul Bahluiului* (Costăchescu 1928: 93, a. 1844), cu velarizarea lui *-e-* după un *ș-* pronunțat dur etc. Anexa de mai jos surprinde formarea și evoluția câmpului toponimic al Bahluiului.

Observăm așadar cum în jurul numelui unui râu nu foarte mare ca dimensiune, dar atestat încă de la începutul secolului al XV-lea și care străbate zone și localități ce au avut sau încă mai au o importanță istorică, socială și economică, reușește să se dezvolte, de-a lungul timpului, un câmp toponimic destul de important, rezultat în urma unor procese structurale diferite și caracterizat prin diversitatea tipurilor de toponime, prezența unor situații de omonimie și o mare varietate a formelor atestate de documente. Prezentarea diacronică a câmpurilor toponimice este o etapă importantă în tratarea lexicografică a toponimelor.

BIBLIOGRAFIE

a. Literatură de specialitate

- Cihodaru 1964 = C. Cihodaru, *Podgoriile de la Cotnari și Hârlău în economia Moldovei din secolele XV–XVIII*, în „Analele științifice ale Universității «Alexandru Ioan Cuza» din Iași” (serie nouă), Secțiunea III (Științe sociale) a. Istorie, t. X, p. 1–27.
- Cihodaru 1971 = C. Cihodaru, *Începuturile vieții orășenești în Iași*, în „Analele științifice ale Universității «A.I. Cuza» din Iași” (serie nouă), Secțiunea IIIa. Istorie, t. XVII, fasc. 1, p. 31–45.

geografi [...]. Asemenea informații intră în conștiința localnicilor târziu, prin instrucție școlară și prin documente cartografice oficiale” (Ciubotaru 2001: 179–180).

- Ciorănescu 2002 = Alexandru Ciorănescu, *Dicționarul etimologic al limbii române*, ediție îngrijită și traducere din limba spaniolă de Tudora Șandru Mehedinți și Magdalena Popescu Marin, București, Editura Saeculum I.O.
- Ciubotaru 2001: Mircea Ciubotaru, *Oronimia și hidronimia din bazinul superior al Bârladului*, Iași, Editura Demiurg.
- Hotnog 1932–1933 = T. Hotnog, *Câteva nume topice românești de origine cumană*, extras din „Anuarul Liceului Național” din Iași, p. 1–10.
- Ivănescu 2000 = G. Ivănescu, *Istoria limbii române*, ediția a doua, îngrijirea ediției, indice de autori și indice de cuvinte de Mihaela Paraschiv, Iași, Editura Junimea.
- Minea 2012 = Ionuț Minea, *Bazinul hidrografic Bahlui. Studiu hidrologic*, cuvânt-înainte de Constantin Rusu, Iași, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”.
- Moldovanu 1972 = Dragoș Moldovanu, *Principii ale lexicografiei toponimice*, în „Anuar de lingvistică și istorie literară”, t. XXIII, p. 73–108.
- Moldovanu 2005 = Dragoș Moldovanu, *Studiu monografic*, în TTRM I₄, p. IX–CXL.
- Moldovanu 2007–2008 = Dragoș Moldovanu, *Toponime de origine veche turcică în sudul Moldovei*, în „Anuar de lingvistică și istorie literară”, t. XLVII–XLVIII, p. 9–28.
- Moldovanu 2010 = Dragoș Moldovanu, *Teoria câmpurilor toponimice (cu aplicație la câmpul hidronimului MOLDOVA)*, Iași, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”.
- Pascu 1916 = G. Pascu, *Sufixe românești*, București, Edițiunea Academiei.
- Philippide 1928 = Alexandru Philippide, *Originea românilor*, II. *Ce spun limbile română și albaneză*, Iași, Editura Viața Românească.
- Philippide 2011 = Alexandru Philippide, *Istoria limbii române*, ediție critică de G. Ivănescu, Carmen-Gabriela Pamfil și Luminița Botoșineanu, Iași, Editura Polirom.
- Radloff 1963 = W. Radloff, *Versuch eines Wörterbuches des Türkidialekte*, t. IV₂ (ediția a doua), Moskva, Izdatelstvo Vostocinoi Literaturf.
- Spinei 1985 = Victor Spinei, *Realități etnice și politice în Moldova meridională în secolele X–XIII. Români și turanici*, Iași, Editura Junimea.
- Suciu 1990 = Emil Suciu, *Sufixul onomastic -ui*, în „Studii de onomastică” (Cluj), V, p. 57–82.
- Weigand 1921 = Gustav Weigand, *Ursprung der sudkarpatischen Flussnamen in Rumänien*, în „Jahresbericht des Instituts für rumänische Sprache zu Leipzig”, XXVI–XXIX, p. 71–103.

b. Surse

- ATLAS MOLD. = Institutul Geografic al Armatei, *Atlasul Moldovei* (sc. 1:50 000), București, 1892–1898.
- D.I. = Ioan Caproșu (ed.), în colaborare cu Petronel Zahariuc, *Documente privitoare la istoria orașului Iași*, I–VIII, Iași, Editura Dosoftei, 1999–2006.
- CAT.MOLD. = *Catalogul documentelor moldovenești din Arhiva Istorică Centrală a Statului*, I (1387–1620), II (1621–1652), III (1653–1675), IV (1676–1700), V (1701–1720), București, 1957, 1959, 1968, 1970, 1975.
- CAT.MOLD.SUPL. = *Catalogul documentelor moldovenești din Direcția Arhivelor Centrale*, supliment I (1403–1700), București, 1975.
- DA = [Academia Română], *Dicționarul limbii române*, t. I, partea I, București, 1913.
- DIR A = *Documente privind istoria României. A. Moldova*, București, Editura Academiei, 1951–1957.
- DRH A = *Documenta Romaniae Historica. A. Moldova*, I–XXVII, București, Editura Academiei, 1975–2006.
- DTS = *Drevnetjurskij slovar'* (ed. V.M. Nadeljaev, D.M. Nasilov), Leningrad, Editura Nauka, 1969.
- HARTA MIL. = HARTA MIL. = *Harta R.S. România*, executată de Direcția Topografică Militară (sc. 1:25.000), București, 1962.
- MDG = *Marele dicționar geografic al României*, I–V, București, Stab. grafic J.V. Socecă, 1898–1902.
- TTRM I_{1,2} = *Tezaurul toponimic al României. Moldova* (coordonator: Dragoș Moldovanu), *Repertoriul istoric al unităților administrativ-teritoriale (1772–1988)*, vol. I, partea 1 și partea a 2-a, București, Editura Academiei Române, 1991–1992.

TTRM I₃ = *Tezaurul toponimic al României. Moldova* (coordonator: Dragoș Moldovanu), *Toponimia Moldovei în documente scrise în limbi străine (exclusiv slavona)*, vol. I, partea a 3-a, Iași, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, 2004.

TTRM I₄ = *Tezaurul toponimic al României. Moldova* (coordonator: Dragoș Moldovanu), *Toponimia Moldovei în cartografia europeană veche (cca 1395–1789)*, vol. I, partea a 4-a, Iași, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, 2005.

*

Apăvăloaiei 1960 = M. Apăvăloaiei, *Câteva trăsături economico-geografice ale culturilor irigate din bazinul Bahluișului*, în „Analele științifice al Universității «Al.I. Cuza» din Iași” (serie nouă), Secțiunea II (Științe Naturale), tomul VI, fasc. 2, p. 465–468.

Bogdan 1913 = N.A. Bogdan, *Orașul Iași. Monografie istorică și socială ilustrată*, ediția a doua, Iași, Tipografia Națională.

Butnărașu 2006 = Emil Butnărașu, *Râul Bahlui. Prezentare geografică și aplicații practice*, Iași, Editura Stef.

Ciubotaru 2006 = Mircea Ciubotaru, *Evoluția așezărilor. Istoria proprietăților și a viticulturii*, în vol. *Podgoria Cotnari* (coord. Valeriu D. Cotea), București, Editura Academiei Române.

Costăchescu 1928 = Mihai Costăchescu, *Satele Bălțați, Codrești, Mădrăjești, Mădrăjacul și Bojila din jud. Iași*, în „Ioan Neculce”, VII, p. 38–95.

Enache 2007 = Gheorghe Enache, *Belcești – studiu monografic*, I. *De la paleolitic până la sfârșitul epocii medievale*, Iași, Casa Editorială Demiurg.

Macarovici, Turculeț 1956 = Nicolae Macarovici, Liviu Turculeț, *Geologia regiunii Ruginoasa-Hărmănești-Vaşcani-Costești (Raionul Tg. Frumos)*, în „Analele științifice al Universității «Al.I. Cuza» din Iași” (serie nouă), Secțiunea II (Științe Naturale), t. II, fasc. 1, p. 288–295.

Obreja 1979 = Al. Obreja, *Dicționar geografic al județului Iași*, Iași, Editura Junimea.

c. Surse electronice

<http://www.bzi.ro/obicei-de-anul-nou-si-brand-de-comuna-cerbul-de-la-costesti-335308> (consultat pe 12 iunie 2014).

<http://www.ziare.com/ziare-iasi/stiri-actualitate/comuna-inundata-dintr-un-pix-2841860> (consultat pe 12 iunie 2014).

http://www.ziaruldeiasi.ro/data/_editor/strazinoi.pdf (consultat pe 12 iunie 2014).

ABREVIERI

a.	= anul	p. polar.	= prin polarizare
fiton.	= fitonim	p. sint.	= prin sinteză
hidron.	= hidronim	pedion.	= pedionim
hodon.	= hodonim	slv.	= slavonă
horon.	= horonim	spec.	= specializat
limnon.	= limnonim	suf.	= sufix
oicon.	= oiconim	tăt.	= tătară; tătarec
oron.	= oronim	tc.	= turcic
p.	= prin diferențiere	v.	= vechi
difer.			
p. ext.	= prin extensie		

THE TOPONYMIC FIELD OF THE *BAHLUI* HYDRONYM

ABSTRACT

This paper contains a description of the *Bahlui* toponymic field: a set of names formed from the *Bahlui* hydronym by structural processes called by Dragoş Moldovanu *polarization* and *differentiation*. The mentioned river, not very large sized, but attested since the beginning of the fifteenth century, is crossing areas and towns with a historical, social and economic importance. Around its name it has been developed, over time, a quite important toponymic field, characterized by the diversity of place-names, the presence of homonymy cases and a variety of forms attested by documents. The diachronic depiction of the toponymic fields is an important step for the lexicographical approach of place names because it reflects the dynamic reality discovered on the field.

Keywords: *Bahlui*, *toponymic field*, *polarization*, *differentiation*, *diachronic depiction*.

ANEXĂ

Câmpul toponimului *Bahlui*

- BAHLUIUL**
(Hidron.) →
1. P. e x t . Hidron. *Bahluiul* [= *Bahluietul*]
 2. P. d i f e r . Hidron. → a. P. sint. Hidron. *Bahluietele*
Bahluietul
→ b. P. d i f e r . Hidron. *Obârşia Bahluietului*
→ c. P. p o l a r . Pedion. *Şesul Bahluiet*
→ d. P. p o l a r . +Oicon. (Satul) *Bahluietul*
→ f. P. d i f e r . Hidron. *Bahluietul Rece*
 3. P. s i n t . Hidron. *Bahluiurile*.
 4. P. d i f e r . Hidron. *Gura Bahluiului*
 5. P. d i f e r . Hidron. *Bahluiul Mic*
 6. P. d i f e r . Hidron. *Bahluiul cel Bătrân*
 7. P. p o l a r . Oicon. *Bachlovia* [= Hârlăul]
 8. P. p o l a r . Oicon. (Satul) *Bahluiul¹*
 9. P. p o l a r . +Oicon. (Satul) *Bahluiul²*
 10. P. p o l a r . +Oicon. (Satul) *Bahluiul³*
 11. P. p o l a r . +Oicon. (Satul) *Moara de la Bahlui*
 12. P. p o l a r . +Oicon. *Mănăstirea de la Bahlui*
 13. P. p o l a r . Pedion. *Şesul Bahluiului*
 14. P. p o l a r . Oron. *Piscul Bahluiului*
 15. P. p o l a r . Oron. *Dealul Bahluiul¹*
 16. P. p o l a r . Pedion. *Podişul Bahluiul* → a. P. p o l a r . Oicon.
(Satul) *Podişul*
 17. P. p o l a r . Oron. *Dealul Bahluiul²*
 18. P. p o l a r . +Fiton. *Poiana Bahluiului*
 19. P. p o l a r . +Limnon. *Heleşteul Bahluiului*
 20. P. p o l a r . Fiton. *Lunca Văii Bahlui*
 21. P. p o l a r . Hodon. *Splaiul Bahluiului*
 22. P. p o l a r . +Horon. adm. *Ocolul Bahlui*